

Psunj, planinski raj Slavonije

Z. Keler (Pakrac)

Slavoniji se rado pridijeva atribut »ravna«. I pjesma je tako naziva. Nije dakle čudo, da se čovjek, kojega put vodi cestama zapadne Slavonije, čudom pita, gdje je ta ravna Slavonija. Jer mjesto ravne Slavonije oko ti gleda pošumljene vrhove i gorske proplanke, među kojima se brzicama i slapovima žuri bezbroj riječica i potočića, da se što brže riješe vrletnih i uskih dolina. A među svima tim slavonskim planinama Psunj zauzima bez sumnje prvo mjesto, ne toliko zbog toga, što je najviši među njima, tā ni on ne dosiže 1000 m, već zato, jer u sebi krije toliko ljepote oblika, boja i sitnih čuda vode, a napose mnogo milovidnih srna, da zadivljen planinar ostaje, što dulje može, u njegovu zagrljaju.

Podimo i mi, da ga malo razgledamo! Imenom Psunj naziva se planinska skupina stare kristalinske jezgre, koja je okružena s juga ravnom Posavinom, sa zapada i sjeverozapada dolinom rijeke Pakre, sa sjeveroistoka i istoka dolinom Orljave, a s jugoistoka je odvaja od niže Babje Gore dolina Orljavice i potoka Grabca. Tim granicama idu uglavnom i prometni putevi k Psunjiju: s juga cesta i željeznica od Novske do Nove Gradiške, sa sjeverozapada željeznica Banova Jaruga—Pakrac—Daruvar, sa sjeverozapada cesta Pakrac—Požega, s jugoistoka cesta Nova Gradiška—Požega, a sa zapada i jugozapada cesta Okučani—Lipik.

Ako želimo proći glavnim vrhovima i kosama Psunja, to nam je najzgodnije poći od sela Rogolja, koje se smjestilo u milovidnoj dolini na zapadnoj strani Psunja, a spojeno je i šumskom željeznicom i cestom s obližnjom željezničkom stanicom Okučani na pruzi Zagreb—Beograd. Iz Rogolja možemo u srce Psunja i dvjema dugim dolinama gorskih potoka Rogoljice i Rašaške, uz koju ide i šumska željeznica do drvarske šumske naselja zvanog Ivanovac. Želimo li naprotiv, da se već od Rogolja uzdignemo na vrhove i kose Psunja, to ćemo poći šumskim putem preko zaselka Bobara na Orlovsко Brdo (681 m) i dalje na Konjsku Glavu (796 m), Veliko Brdo (911 m), Brezovo Polje (989 m, najviša tačka Slavonije), a onda sjeverozapadnim smjerom preko Patorovice (901 m) i Javorovice (911 m) u milo-

vidno seoce Kamensko na utoku šumne Brzaje u Orljavu. Odavle nas lako autobus odveze bilo u Požegu bilo u Pakrac.

Da opišemo pobliže taj put! Uzdižući se od Bobara na Orlovsko Brdo otvara nam se na desno sve ljepši pogled na dolinu Sloboštine i ravnu Posavinu, posutu ubavim selima, a izbrazdanu srebrnom Savom. Preko Save zaustavlja nam se oko na trupini Kozare planine, iza koje se u desno diže visoki Grmeč. Kad smo se putem približili Konjskoj Glavi, zašli smo u duboku šumu bukve i hrasta. Tu je i ostatak stare slavonske prašume, koji je zbog ljepote svoje proglašen nacionalnim parkom i ostavljen netaknut. Tu se krije prekrasni Muški Bunar. Tim se imenom naziva kraj oko lijepo uređenog vrela bistre gorske vode. Ovdje se na lijepoj gorskoj livadi

Muški Bunar s Aninom kolibom

okruženoj krasnom crnogoričnom šumom nalazi šumarska kućica, Anina koliba. Zaista, Muški je Bunar idealno odmaralište umornu planinaru. Ako si odlučio, da ovdje i noćiš, to ćeš se naužiti tihe mirisne večeri, koju prekida katkad pjesma pastirova. U ovome se kraju naime nalazi više gorskih livada, pa pastiri iz obližnjih sela tjeraju ljeti blago ovamo gore i ostaju s njim do jeseni dolazeći na Muški Bunar po vodu. S Muškog Bunara možemo vrlo dobro izvedenom stazom preko Trešnjeve Kose sići do Ivanovca na potoku Rašaški.

Ako od Muškog Bunara krenemo kosom na istok, staza će nas voditi preko niza gorskih livada košanica. Lijevo se pod nama čuje šum potoka Rašaške, koja se tuda ruši na zapad prema Rogoljima. Doskora eto nas na Dobrim Vodama, idealnom mjestu za

cdmor i zalogaj uz bistro i zaista dobru vodu. U blizini se uzdiglo šumovito Veliko Brdo, a na sjever nas kolni put vodi na Brezovo Polje. Nismo ni primijetili, da smo se uspeli na najviši vrh Slavonije!

To je zapravo jedna visoravan, na kojoj ima mnogo brezove šume i pašnjaka. Sa Brezova Polja vidi se najbolje na zapad prema Rogočima, a dalje se u Posavini jasno razabire utok Une u Savu. Pogled na Požeški kraj sprečava šuma. Naprotiv na sjeverozapad otvara nam se pogled na Lipik i dolinu Pakre, dok pogled na Pakrac sprečava brdo Omanovac. HPD podružnica Psunj u Pakracu namjerava još ove godine podići na Brezovom Polju drvenu piramidu, s koje će se onda vidjeti na sve strane. Najljepši nam se kraj Psunja pruža sada na

Na putu prema Srnodolu.

zapad od Brezovog Polja. Sav taj kraj vidimo pred sobom kao zeleni čaroban sag, jer je stara šuma posjećena, a na njenom mjestu porasla divna branjevina. Od Brezovog Polja teku na zapad tri milovidna gorska potoka Donja, Srednja i Gornja Rašaška usjevakvi svoje duboke doline među gorskim kosama: Lipovom, Marinom i Marinicom. Tamo gdje su se spojila ta tri potoka, što ih je kao tri mile sestrice rodilo Brezovo Polje, nalazi se već spomenuto naselje Ivanovac, u kojem će umorni planinar naći meki konak.

Milovidni kraj između Brezovog Polja i Ivanovca domaja je mnogobrojnim srnama. Ranim jutrom šetajući tihim korakom po stazama uz potoke zateći ćeš redovito obitelji srna, kako silaze na vodu, a putujući stazama po pomenutim gorskim kosama vide se te mile životinje, kako pasu po prolancima ili plašljive nestaju u grmlju. Ali

ovdje nije rijedak ni plahi jelen sa svojim košutama, dok se u dubokim jarcima obilno množe divlje svinje.

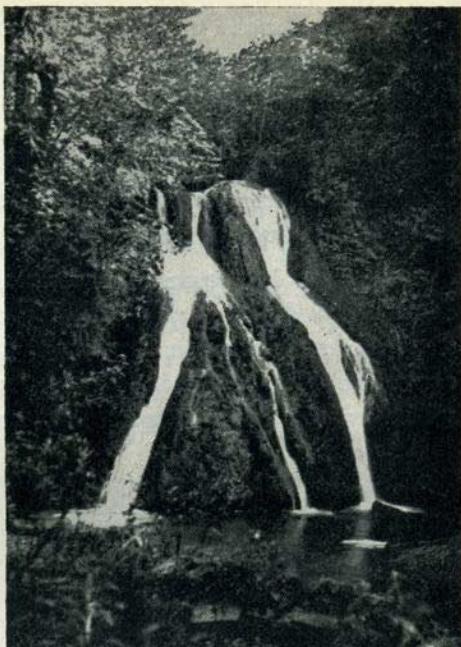
Kako je Ivanovac zbog izvoza izvrsnog granita vezan šumskom željeznicom s Okučanima, to se planinar bez napora može naći u ovim krajevima pitome prirode. Napose je zanimiv put od Ivanovca do Dobrih Voda dolinom Gornje Rašaške.

Mirisalo je rano jutro, kad smo se u mjesecu rujnu uputili tim putem. Staza nas vodi uz kamenolom, koji je još tih i pust. Uspinjemo se uz potok, koji se pjeni i ruši među kamenjem. Idemo mirno i bez buke provlačeći se među grmljem. Najednom stanemo! Nezaboravan susret! Košuta okrenuta od nas piće vodu. Promatramo bez daha tu lijepu životinju. Ona diže glavu, ogleda se i nestaje trkom uza stranu. Koračamo dalje. Sunce se diglo od Dobrih Voda i obasjalo krasnu Lipovu Kosu. Oko nam traži po toj zlatnoj rosnoj površini, ne bi li opazilo još kojeg stanovnika. I zaista, tamo pod grmom sjedi srna sunčajući se. Uputismo se k njoj, da je pozdravimo. Dolazimo na 30 koraka, a ona nas ne primjećuje, već gleda mirno kao kip. Gdje nam je fotografski aparat, da nam trajno zadrži taj divan pogled...? Ali za čas je nestaje u grmlju. Skoro ní ne vjerujemo, da nam je bila tako blizu. Vraćamo se na našu stazu i uzdižemo sve više. Desno opažamo malu lugarsku kolibu, idealno sklonište za nevremena. Napokon ostavljamo potok i uspinjemo se desno kroz šumu, pa nas eto na Dobrim Vodama. Na krasnoj livadici odmor i dobar doručak zaliven zaista dobrom vodom.

Ovakovih lijepih šetnja možemo u tome kraju izvesti vrlo mnogo. Tako se odmah na istok odavle silazi u dolinu V elike R ije k e i Š um e t l i c e, gdje se nalazi poznato lječilište Strmac u divnom gorskom kraju.

Ali vratimo se na Brezovo Polje! Ono je široka kapa, odakle se razilaze putevi na sve strane. Istočnosjeveroistočnim pravcem vodi nas put na šumovitu P a t o r o v i c u i J a v o r o v i c u, odakle se preko Ravnog Bi la strmo spuštamo u K a m e n s k o. Od Kamenskog možemo dalje dolinom romantične Brzaje prema Papuku. Ako krenemo iz šume na Brezovom Polju u zavoju bilom na zapadnu stranu sjeverno od doline Donje Rašaške, izaći ćemo naskoro iz visoke šume na krčevinu, a odatle stazom na brdo K a m e n j a k. Kako je taj kraj gô, to nam se odanle pruža krasan pogled na sjever. Pred nama se u pozadini redom vide M o s l a v a č k a G o r a sa Z a g r e b a č k o m lijevo iza nje, a dalje desno P e t r o v V r h, B u j a n o v a K o s a, C r n i V r h, J a v o r n i k, M e t l a i R a v n a G o r a. Pred nama se usjekla dolina Pakre s milovidnim selima, a u pozadini se bijeli Daruvar. Prema jugu vidimo sav onaj netom opisani planinski raj s Konjskom Glavom i Muškim Bunarom u poz-

Slap na Grižanima kod Sirača

dini; na jugozapad otvara nam se pogled na Posavinu i bosanske gore, a na zapad se kao nastavak Kamenjaka izdiže Oštrenjak i dalje Šrnolov čineći razvodnicu između pomenute Rašaške i sjeverozapadne Rogoljice.

Silazeći sa Kamenjaka na zapad dolazimo u krasan kraj crnogorične šume i gorskih livada, koji se zove Duga Poljana. Tu se nalazi lugarnica Narodne Šumske Industrije, a prijazna lugarska obitelj nahranit će te mlijecnim proizvodima i domaćim kruhom. U neposrednoj blizini lugarnice podiže ove godine HPD podružnica »Sunj« iz Pakraca planinarski dom. Agilni predsjednik Mr. Josip Sloboda nije sa odborom mogao izabrati zgodnije mjesto za planinarsku kuću. U blizini svježa voda i lugarnica, gdje se uvijek može naći dobre domaće hrane; od doma krasan pogled na dolinu Rogoljice i njenih pritoka, Omanovac i dolinu Pakre s Lipikom. Za nepuna pola sata od kuće možemo se bez napora naći na Kamenjaku istočno ili Oštrenjaku zapadno, a i pristup do kuće je vrlo zgodan i raznovrstan. Od Ivanovca vodi nas dobra staza dolinom Donje Rašaške i dalje strmo k domu. Iz Nove Gradiške može se autobusom do poznatoga lječilišta Strmca, koje se nalazi u dolini podno Velikog Brda, a odanle vodi dobra staza na Brezovo Polje i dalje do doma na Poljani. Iz Pakraca vodi markiran put između sela Kraguja i Brusnika na Hajdučku Kosu pa preko potoka Rogoljice do doma na Poljani.

Iz kuće može se šetnjom i bez napora za dva dana proći cio Psunj, kako smo ga opisali. Na Rašaškoj u Ivanovcu, koji nije niti sat udaljen od doma, nalazi se krasan bazen s gorskou kristalnočistou tekućom vodom za kupanje. Potok Rogoljica nas opet privlači, da joj pogledamo brzice i slap, Ivin Bug. Zapadno od Oštrenja ka možemo gorskou kosom doći na Srnolov s lijepim vidikom, a tu se nalazi mala kućica, dobro sklonište za nevremena.

Vrlo je interesantan povratak sa Psunja preko gorskog sela Lipovca pa dolinom potoka Rakovca. Taj potok ruši se sa dva lijepa slapa i mnogobrojnim brzicama u dolinu Pakre. Nad njim se dižu razvaline staroga grada Čaklovca. Sa ceste kod sela Dragovića vraćamo se lijepom dolinom Pakre u Pakrac.

Preko Uskrsa na Vidovoj Gori na o. Braču

Andjela Kovačić (Zagreb)

Na Veliku subotu uvečer u 19.55 sati krenula je iz Zagreba oveća grupa planinara — sa redovitim vlakom za Split. I ako smo iz Zagreba pošli po kiši i snijegu, ipak smo osjećali neku nadu, da će nam moru sijati sunce. I zaista — ujutro, kad ugledasmo more, naše divno Jadransko more, kako se ljeska pod suncem, tada osjetismo neku osobitu radost i zadovoljstvo. Zapjevali smo od srca pjesmu za pjesmom ne spuštajući s vida lijepu slike, koje nam se pružahu pred očima — naš ponos — naše Jadransko more.

Došavši u Split oko 7 i po sati ujutro, gdje nas je dočekao pretsjednik tamošnje naše podružnice g. profesor Girometta, ukrcali smo se na parobrod »Jadran«, koji nas je odvezao do Supetra na Braču. Za sat i po stigli smo u Supetar i nastavili put na Vidovu Goru.

Jedan komad puta od Supetra prema mjestu Nerezišću pokriven je samim kamenjem pa malo oteščava hod. Idući dalje došli smo do jedne uzvisine, gdje nam se pružio lijep pogled — s jedne strane na more, a s druge strane na lijepu ravnu cestu poput aleje. Na završetku te ceste opazili smo kuće i crkvu i odmah pomislili, to mora da je mjesto Nerezišće, za koje nam je bilo rečeno, da će u njemu biti kraći odmor. Idući po toj cesti — osjećali smo sve više jakost sunca, no vrućinu osjetili baš nismo uslijed južnjaka, koji je dosta puha. Došavši u blizinu Nerezišća začusmo zvonjavu zvona tamošnje crkve. Ta bio je Uskrs! Ljudi su izlazili iz crkve i znatiželjno promatrali nas — došljake. Nakon vrlo kratkog odmora u jednoj gostionici, gdje nam se pridružio i načelnik toga mjesta, krenuli smo preko Nerezišća do jedne ceste, koja se vijugala poput spirale. Ipak se nismo

nje držali, već smo nakon kratkog hodanja skrenuli uz jedan vodovod poprečnim markiranim putem.

I nestade sunca, oblaci su se počeli nagomilavati sve više, bilo je bojazni da će nas namočiti kiša. Vjetar je sve jače puhaio i kad stigosmo ponovno na cestu, osjetismo još jači vjetar, koji je bio mjestimice tako jak, da smo nekoji morali stati na čas — da odahnemo. Ovaj cijeli put od Nerezija pa do Vidove Gore vrlo je lijep. S jedne i s druge strane borova šuma. Idući već dobar komad puta ugledasmo najednom na vrhuncu pred nama jedan križ, bili smo već blizu cilju (rečeno mi je bilo naime, da se na vrhu Vidove Gore nalazi križ). Idući dalje — začusmo iza sebe kao udarac kopita. Slijedila nas je jedna mazga za drugom, ali ne sa prtljagom planinara, već sa samim planinarima.

Foto: N. Ferlan

Najviša točka otočke Dalmacije: vrh Vidove Gore (778 m)

Nakon tri sata hoda — računajući od Supetra — evo nas konačno na cilju. Dodosmo do jednih vratiju, s jedne i s druge strane ograda od kamenja. Interesirajući se, saznah da ta ograda služi kao obrana od blaga, koje ondje pase. Prešavši ta vrata ugledah lijepu sliku. Na desno jedan veliki cementni križ, visok oko 3 m, koji pruža vrlo impozantnu sliku, a predstavlja ujedno najviši vrh Brača — Vidovu Goru (visoku 778 m). Nekoliko koraka podalje od toga križa na lijevo pruža se pred očima jedinstvena slika. Ne mogu da izrazim svoje zadovoljstvo — u onom trenutku — promatrajući more obasjano suncem, Bol, Jelsu i čitav otok Hvar. I dulje bih promatrala tu lijepu sliku, ali me otrgnuo od toga promatranja silan vjetar, koji je ovdje osobito jako puhaio. Na toj se strani Vidova Gora vrlo naglo

sjeće prema Bolu. Za koju minutu samo evo nas do kuće, koja se nalazi na lijepom položaju, a sagrađena je od samoga kamena. (Otvorenje te kuće bilo je pr. god. 18. listopada.) U svojoj unutrašnjosti pruža vrlo ugodan utisak, ne samo zbog toga, što se čistoća opaža u svakom kutu, već i po svojem namještaju. Blagovaona — čiji su zidovi ispunjeni sa lijepim različitim slikama, zatim prostrana spavaonica sa sedam ležišta. Kuća je opskrbljena u ljeti i zimi. Nakon što sam kuću pregledala iznutra, htjedoh pogledati i njezinu okolinu, ali bilo je već prekasno. Vrijeme se naime promijenilo, magla se počela ovijati oko kuće, zastirajući sve više pogled u daljinu. Naši fotoamateri, koliko su se god trudili, nisu mogli doći do motiva sa Vidove Gore.

Nakon dobrog odmora krenuli smo oko 3 i po s. od kuće istim putem preko Nerezića do Supetra, gdje smo prenoćili. Od Supetra do Vidove Gore i natrag imade oko 34 km, dakle dobra šetnja.

Stigavši u Supetar, bila je već i noć. Ujutro oko 6 i po s. krenu smo na pristanište, da dočekamo parobrod, koji nas je imao odvesti u Split. Kiša je monotono padala, vjetar je sve jače puhao, a more je bilo dosta nemirno. Čekajući parobrod, pristupi mi jedan od najmladih iz naše grupe — mali Oto i pokaže mi modricu na glavi. Upitavši ga od kuda mu to, on mi sve u smijehu reče: »Sanjao sam, da još uvijek jašim na magarcu, pa sam pao s kreveta, udarivši u noćni ormarić.«

Ukrcavši se na parobrod krenuli smo prema Splitu. More je bilo prilično uzburkano. Moram priznati, da se na toj vožnji većina od nas nismo osjećali onako lijepo i ugodno, kao dan ranije, kada smo kretali iz Splita u Supetar. Kiša je i dalje padala. Iskrcavši se u Splitu, i ako smo taj dan predviđjeli za razgledanje Splita i okolice, ipak smo se jedna oveća grupa uslijed ružnog vremena odlučili, da krenema sa ubrzanim vlakom u 9 sati u naš Zagreb.

Morem i kopnom od Sušaka do Ulcinja

Kap. Duro Pany (Sušak)
S putovanja »Pelješcom«

(Nastavak 1)

Usred ubave uvale smjestilo se je to mjesto na jednom zelenom otočiću, kojeg veže samo jedan uski put sa kopnom. Stanovnici su samo ribari, dok ljeti borave ovdje neki Bečani, koji uživaju u kupanju i ribolovu te sačinjavaju jedini promet stranaca. Naša publika još nije dovde doprla.

Sat na zvoniku odbio je dvanaest sati, kada smo u punoj tišini ostavili Rogoznicu i uputili se prema jugozapadu, u otvoreno more. Neki ostadoše čitavu noć na palubi, drugi odoše na kratko spavanje.

More je bilo glatko kao ulje. Tišinu su prekinula na kratko vrijeme jata dupina, ostavljajući za sobom svjetle pruge u moru. Prolazimo kroz svjetlucavi čopor meduza. Iza nas se gubio svjetionik Mulo.

Sjaj zvijezda počeo je da slablji uslijed prve maglice jutarnjega svijetla, a crta horizonta postajala je sve oštrijom. Mnogi vidješe tek prvi put zatvoreni horizont otvorene morske pučine. More i nebo poprimali su lako crvenilo. Sretni posjednici dalekozora primjetili su ravno pred nama jednu sitnu točku, kao da pred nama pliva neki crni predmet.

Prošao je jedan sat, zvijezde je zamjenilo jutarnje rumenilo. Prošao je drugi sat, već je svanuo dan. Ali crna točka pred nama kao da se je sa nama udaljivala od kopna: tek je neprimjetno rasla,

Foto: Lj. Griesbach

Biševo, lijevo ulaz u špilju

da se od točke pretvori u sitni trokut. Pred nama je bio otok Jabuka.

Tek peti sat vožnje od Rogoznice, kad je crvenilo iza nas najavljalovo skori izlaz sunca, postao je crni trokut sve veći i veći. Zajedno sa prvim zrakama sunca stigli smo i mi do te crne piramide, koja ovdje predstavlja našu najudaljeniju točku od obale. Taj otočić zbog svoje zanimljivosti zaslužuje, da bude predmetom posebne pažnje.

Oko 45 morskih milja, nešto preko 80 kilometara, u smjeru JJZ od Šibenika, na položaju $15^{\circ} 27'$ istočne dužine od Greenwicha, $43^{\circ} 6'$ sjeverne širine, iz morske dubine od kojih 200 m, uzdigao se je taj čunj, visok 64 m nad morem, sa promjerom na morskoj razini od 80—100 m.

Sliči posve na jednu pravilnu piramidu. Sa sviju strana posve nepristupačan: tek za sasvim mirnoga mora moguće je iskrpati se

iz čamca ravno na strmu stijenu. Prema tome otok se bitno razlikuje od sviju drugih otoka, koji su plosnati ili strše poput jednog grebena. Kad k obliku dodamo još i skoro sasvim crnu boju te zaobljeni oblik površine, koja nije raskidana i puna škrapa, kao tipično kraško otoče, uočiti ćemo, da je Jabuka nešto posve zasebnoga po svojoj formaciji.

Pomorska geografska karta označuje područje otoka Jabuke kao nepouzdano za magnetsku iglu, pa radi toga parobrodi plove redovno daleko od toga kraja i tako nema na Jabuki niti svjetionika.

Otok je građen od eruptivnog kamenja srednjo-trijaske starosti, a po svojoj kemičkoj sastojini je augitni diorit, t. j. mješavina vapnenca, natrija, glinenca, augita i amfibola. Struktura je porfirasta, a boja tamno siva do crne.

Flora je nadasve oskudna. Tek nad zonom mlatanja valova javljaju se neke vrste halofitnih bilina. Za faunu su karakteristične crne gušterice (*Lacerta oxycephala* var. *melisseensis*), koje su bile do sada predmetom proučavanja i sa strane inozemnih naučenjaka. U višim predjelima otoka legu se na veliko galebovi.

Dva puta plovili smo oko Jabuke i nismo se mogli nadiviti toj pojavi, punoj tajnovitosti. Nepristupačnost tog otoka i brojne bajke još dandanas su uzrok, da naši ribari ne prolaze rado tim krajem, koji mora da obiluje ribom, jer su bezbrojni dupini obavljali svoje skokove u jutarnjem suncu. Posve neobično nas se je dojmio pogled u morske dubine: i ako posve blizu otoka, nije se vidjelo dno mora.

Kad je posve svanulo, primjetili smo tek u jugoistočnom smjeru opet jednu točku, to je bio otok S v. A n d r i j a ili S v e t a c. Kre-nuli smo tim smjerom, da se nakon dva sata vožnje divimo drugoj tvorevini prirode.

Sv. Andrija je preko 2 km dug, oko 1 km širok i 300 m visok. Stijene mu padaju svagdje okomito u more, oko 100 m visoko, jedino na jugoistočnoj strani spušta se mjestimice položeno i тамо se iskrčavaju ribari, koji ovdje stalno žive. Imaju i svoje vinograde, a voze plodove svojeg ribolova u Komižu. Taj otok upada u oči zbog svoje gусте borove šume, kojom mu je čitava površina do samoga ruba zarašćena, a i na samim stijenama izrastao je iz pukotine po koji borić.

Dalje smo došli do morskih grebena B r u s n i k, nedaleko Sv. Andrije, koji su opet građeni od eruptivnog kamenja (Diallagit) i gdje su gušteri opet stvorili posebnu svoje generaciju.

Oko 9 sati zaustavili smo se pred ulazom u morsku modru špilju na otoku B i s e v o. S nama na brodu bio je neki sudac iz Beča, koji je lanske godine posjetio čuvenu špilju Capri kod Napulja. Go-

Foto: Dr. Brilej

B i o k o v o

rio je od znatiželje, da vidi taj naš dragulj, koji je više poznat u inostranstvu nego kod nas.

Na zvižduk »Pelješca« doveslala su do nas dva čamca, opskrbili nas ulaznicama, naplatili pristojbe za razgledanje špilje i smjestili nas u čamce, da nas odvedu u špilju.

Na južnoj strani otoka Biševo, koji leži nasuprot otoku Visu, ispod jedne visoke stijene, nalazi se ulaz u špilju. Širok oko 3 m, visok oko $1\frac{1}{2}$ m, a dubok 3—5 m, vodi poput tunela u dužini od nekih 15 m i ulazi u prvu dvoranu, koja je zbog miješanja sa danjim svijetлом crvenkaste boje. Odavde prema jugoistoku nalazi se druga, glavna dvorana, koja može imati oko 20 m u promjeru, do 10 m visine i 6 m dubine. Oko $1\frac{1}{2}$ m ispod površine mora nalazi se otvor, oko 5—7 m u promjeru, kroz kojega ulazi danje svjetlo, a između 9 i 11 h sunce baš kroz taj otvor, lomljeno samim morem, reflektira modru boju u špilju. Sve je ljubičasto modro, prvi čas skoro neugodno. Ali odmah nas je obuzelo oduševljenje: redom skačemo u more, gdje nas dočekuje novo iznenađenje. Naša tijela poprimaju u vodi boju srebra.

Puna dva sata proboravili smo u špilji. Čas veseli i raspoloženi, čas pod dojmom rasvjete ili smo motrili ribe, koje su pred otvorom lagano prolazile. Često se nađu u špilji i tuljani, naši rijetki stajnovnici.

Prošli smo tik same Komizie, pa zaokruživ otok Vis, uzeli smjer put Šolte, iza koje leži naš današnji cilj, Split. Poslije objeda je naš prvi časnik, kapetan Ivica priredio »panulu«, t. j. udicu za zubace, pa da uz pomoć nas »planinara« izvadi iz mora zalogaj za

večeru. Popodne smo pristali u Splitskoj luci i požurili se na obalu, da nas nekoliko nastavi izletom u špilju V r a n j a č u.

Automobilima došli smo za sat vožnje do ulaza u špilju, gdje nas je vrlo ljubezno primio čuvar špilje, koji stanuje u selu Kotlenice, tik same ceste.

Ta prekrasna špilja uređena je zauzimanjem HPD »Mosor« u Splitu, čiji je zasluzni predsjednik prof. G i r o m e t t a opetovano donio prikaze i vrlo uspjele snimke u »Hrvatskom planinaru«. Pa i ako je mnogi od nas prema tome donekle poznavao špilju, opet smo ostali svi iznenađeni i oduševljeni onim, što smo vidjeli vlastitim očima.

III Iz Splita, preko Biokova, Pelješca i Mljetskog jezera do Dubrovnika

Umorni od sunca, mora i utisaka minulog dana, nismo sačekali ulaz u M a k a r s k u. Na veliko razočaranje brojnih gostiju nije kod našeg dolaska u pristanište bilo skoro nikoga više na palubi.

Kao kod izleta u Veliku Paklenicu, uputili smo se i na B i o k o v o veoma rano, da iskoristimo jutarnji zaklon od sunca. Serpentina za serpentinom, zavoj za zavojem, grm za grmom, ali i stalno sve ljepši pogled na Makarsku, a kasnije sve do Visa i Sveca. Nakon tri sata uspona ostavljamo put i skrećemo na lijevo, ravno na vrh V o š c a (1421 m). Predaleko bi me vodilo opisivati vidik s tog po svom položaju izravno nad morem zanimljivog vrha. Silazimo do planinarskog doma, koji je vanredno dobro opskrblijen. U knjizi smo ovjekovječili »Pelješac« i uputili se natrag u Makarsku, da se okupamo prije polaska.

Međutim je sunce prekrilo svojim sjajem i svojom toplinom čitav obronak, duž kojega se je uzdizao užareni zrak, a u klancima je bilo toliko vruće, kao da prolazimo kroz užarenu peć. Prekrasna kupelj na plaži oduzela nam je definitivno sve kalorije.

Dok smo mi upriličili izlet u vertikalnome smjeru, drugi su naši suputnici zajedno sa jahtom krenuli horizontalnim pravcem do Jelse na Hvaru, gdje je prekrasna pješčana obala.

Sastanak iza podne na molu u Makarskoj bio je vrlo srdačan. Odmah smo nastavili put.

Čim smo zaokrenuli oko H v a r a, otvorio nam se je pogled na S v. I l i j u, na P e l j e š c u najviši vrh. Ispod vrha, na južnoj strani, gotovo nasuprot Korčuli, leži ubavno mjesto O r e b i č, naš slijedeći cilj, kamo smo stigli popodne. Pohitasmo do poznate plaže T r s t e n i c a, koja zaslužuje zbilja priznanje, da je jedna od najljepših na našoj obali. Okružen cvatućim oleandrima, izvorvodom i raznom buj-

nom vegetacijom, privlači i taj kraj mnogo inostranaca, dok naš svijet nije dovode još dopro. Neki — koji nisu bili na Biokovu — uspeli su se do samostana sv. Križa nad samim mjestom, odakle se otvara jedinstveni pogled na Korčulansko otoče. Tu se nalaze čempresi skoro 2 m debeli, valjda najjači naši primjerci.

Oko 4 sata u jutro sví zajedno otplovimo prema otoku Mljetu, gdje je »Pelješac« u 6 sati, u uvali Polače, bacio svoje sidro. Iskravamo se čamcima, mnogi nabavlaju još žive jastoge i šalju natrag kuharu na brod sa detaljnim uputama.

Konačno se čitava karavana, tko pješke, tko na magarcu, upućuje do Jezera, kamo stižemo nakon pola sata. Ukravamo se u čamce i vozimo do mjesta, gdje se ta morska uvala, zvana Jezero,

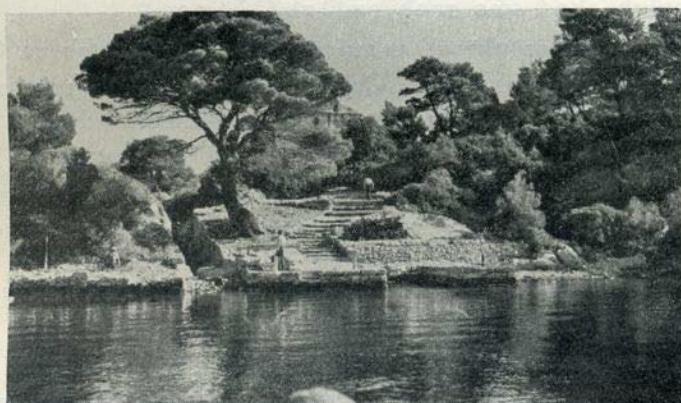

Foto: Lj. Griesbach

Jezero na Mljetu

spaja sa morem. Taj prolaz je oko 4 m širok, 15 m dug i 1—2 m dubok. Preko njega prelazi kameni most. U prolazu stalno struji more, kod plime u Jezero, kod osjeke iz Jezera. U davno doba tu je bio nekoć mlin, kojeg je prema tome tjeralo more. Čitavo Jezero opkoljeno je gustom borovom šumom do same obale, pa grane vise i u samo more. Odavde je neki rimski pjesnik slao borovu grančicu sa priraslom školjkom u Rim, da time prikaže krasote tog kraja.

Usred Jezera je mali otočić sa bivšim Benediktinskim samostanom, gdje je sada Šumarska uprava. Na obali je Jezera sagrađena udobna gostionica, koja drži na zalihi u posebnim bazenima velike količine riba i jastoga. Kao iz Jezera u more, tako vodi jedan slični, još uži prolaz iz Jezera u Malo Jezero, a to opet imade jednu uvalu s uskim ulazom, kao »još manje Jezero«.

Mljetsko Jezero ljeti posjećuju mnogi gosti iz Dubrovnika i Korčule. Taj kraj zaista zaslужuje punu pažnju, jer je jedinstven. Jezero obiluje bogatim ribolovom, dok divlje ribe ovdje nema.

Povratak karavane bio je malo topao. Rashladili smo se još jednim kupanjem u Polaćama i krenuli jahtom put Dubrovnika, gdje su nas planinarski drugovi srdačno dočekali. Brod je pristao pred samom Gradskom kavanom i pobudio je kod stranaca ne malu pažnju, jer je sve još uvijek bilo u očekivanju jahte »Nachlin«, na kojoj je engleski suveren posjetio naš Jadran.

IV Od Dubrovnika, preko Orjena, ispod Rumije do Ulcinja

Sve je čekalo na palubi, da se još jednom rastane od brojnih znanaca, sa kojima smo proveli večer u Gradskoj kavani. O ponoći krenuo je »Pelješac« put Boke Kotorske. Tko je već poznavao Boku, taj se je probudio tek pred dolazak u Risan. Drugi su bili već na palubi, kad smo zaobilazili rt Oštrog.

U Risanu smo se ukrcali u automobile, da krenemo na Orjen.

Tko je imao straha pred Orjenom, razgledao je kasnije ilirske iskopine (mozaike) u Risanu, prošao sa »Pelješcom« do Kotora i Tivta. U Herceg novom smo se trebali opet sastati.

I Orjen je bio predmetom čestih članaka u »Hrvatskom planinaru«. Počastili su ga i učesnici na pretprošlom Saveznom kongresu u Dubrovniku. Prema tome vrijedno je spomenuti samo to, da smo stigli po programu do Orjenskog sedla, gdje leži planinarski dom, i odatle posjetili svi vrh. U 9 sati smo se razdijelili: polovina je krenula natrag autima do Crkvica, pa odatle dalje preko Donjih Krišova i Herceg novi, drugi dio uputio se je preko Crljene Grede, Zmajevog Ždrjela i Vratla pješke do Herceg novog, gdje smo se oko 10 sati na večer svečano ukrcali na naš

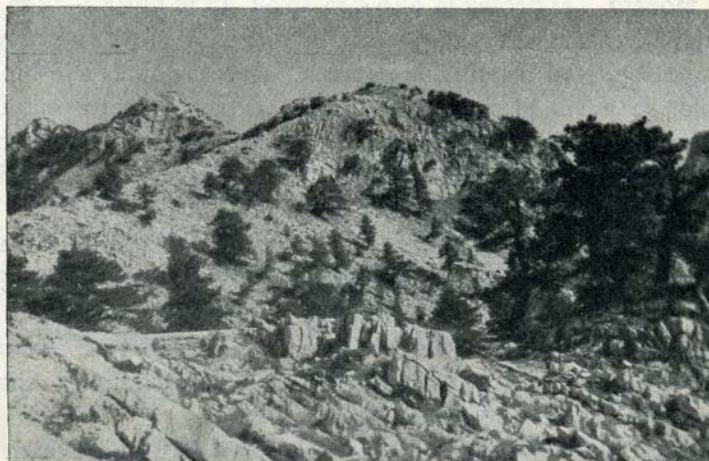

Foto: Dr. Brilej.

Drjen

parobrod. O krasotama kraja, kojim smo prošli, ali i o temperaturi, koja nas je pratišla, dalo bi se govoriti samo u superlativima. Iza večere posjetili smo hotel »Boku«, da dokažemo našu izdržljivost, ali ujedno i da stvorimo odluku, da slijedećeg dana pogledamo Rumiju samo sa palube.

Noć je bila prekrasna, kao za putovanja do Jabuke; kao da su noći na moru ovdje u južnjem predjelu Jadrana vedrije i punije zvijezda.

Brod je bio već u luci Bar, kad smo izašli na palubu. Sunce je već rano počelo peći, pa nismo žalili našu odluku, da ostavimo uspon na Rumiju, kojeg smo bili još kod polaska sa Sušaka nakanili. Rekli su nam u Baru, da ljeti nema dobrog vidika, jer da Skadarsko Jezero drži sve u magli. Taj je izlet privlačiv samo u rano proljeće, iza jače bure, koja očisti horizont. Tako smo ispunili boravak u Baru neki kupanjem a neki izletom u Stari Bar, da odmah iza toga nastavimo putovanje u Ulcinj.

Kakogod je obala od Kotora do Bara lijepa, puna divnih pješčanih uvala, sa zelenilom i planinama u pozadini, tako je obala od Bara do Ulcinja jednolična, dosta strma i nepristupačna.

Stari grad Ulcinj je gotovo posve porušen i leži nad samim morem, na jednoj velikoj klisuri, ispod koje su špilje, u kojima su gusari spremali svoje čamce. Uz stari grad proteže se pješčana plaža, koja je također reflektant na »najljepšu«, a s druge strane, opet na sličnoj klisuri, gradi Banska uprava veliki i moderni hotel, sa kojeg se proteže vanredan pogled na otvorenu morsku pučinu.

Razgledali smo Ulcinj, koji predstavlja nepomučeni Orijent. Posjetili smo džamiju i htjeli se vratiti na brod. Taj je međutim radi jakog mora, nastalog uslijed maestrala, ostavio dosta nezaklonjeno pristanište. Trebalo je ukrcati se čamcima, koji su nas već čekali na obali.

Tom prilikom smo tek saznali, da u okolini Ulcinja imade pravih crnaca, porijeklom iz Zanzibara, koji su nekoć bili robovi, ali su postali 1880 slobodni građani, kad je te krajeve osvojila Crna Gora. Danas su naši državljanji. Jaki, temperamentni, bave se najviše ribolovom i pomorstvom.

Sve veći valovi pretvorili su naše ukrcavanje na »Pelješac« posebnim doživljajem, čime je samo upopunjena šarolikost ovog našeg planinarskog putovanja po moru.

V Od Ulcinja preko Trstenika, Hvara, Slanice i Prekog natrag do Sušaka

Sve jači maestral prisilio je mnoge na horizontalni položaj, dok smo preostali živi uživali u teoriji o valovima. Velika jata dupina

pratila su nas veliki dio puta. More se je smirilo, kad smo prolazili mimo Budve, gdje poznata plaža Mogren od godine do godine privlači sve veći broj posjetilaca.

Zalaz sunca obavio je Lovćen i Orjen u bujno crvenilo. Maestral je prestao i staro raspoloženje je opet zavladalo na brodu. Daleka svijetlost kazivala nam je, da se približavamo Dubrovniku, kamo stigosmo kasno u noć.

Buka u rano jutro, prouzrokovana krcanjem uglijena, sve nas je brzo izbacila iz kreveta, pa smo tako kod polaska iz luke bili svi na okupu. Lapad, Daksa, Koločep, Lopud i t. d., sve dobro poznati krajevi, ali uvijek rado viđeni.

Foto: Lj. Griesbach

Budva

Pred Trstenikom ukazala su nam se u pramcu tri broda, »Nahlin« u pratnji dvaju engleskih razarača. Naročito naši engleski suputnici radovali su se, da sretnu svojeg Kralja. Oduševljenom kliktanju nije bilo kraja, kad je suveren sam odgovorio na naše pozdrave, jer smo prošli posve blizu mimo njegove jahte.

Kratki boravak u Trsteniku dozvolio nam je opet kupanje i nabavku dingača, o kome se, a još više s kojim se mnogo govori. Nastavljamo za Hvar, ispod Sv. Ilije, kraj Korčule i drugih već poznatih nam krajeva. U Hvaru opet doček, a iza večere obligatna posjeta kavana, u kojima svira glazba.

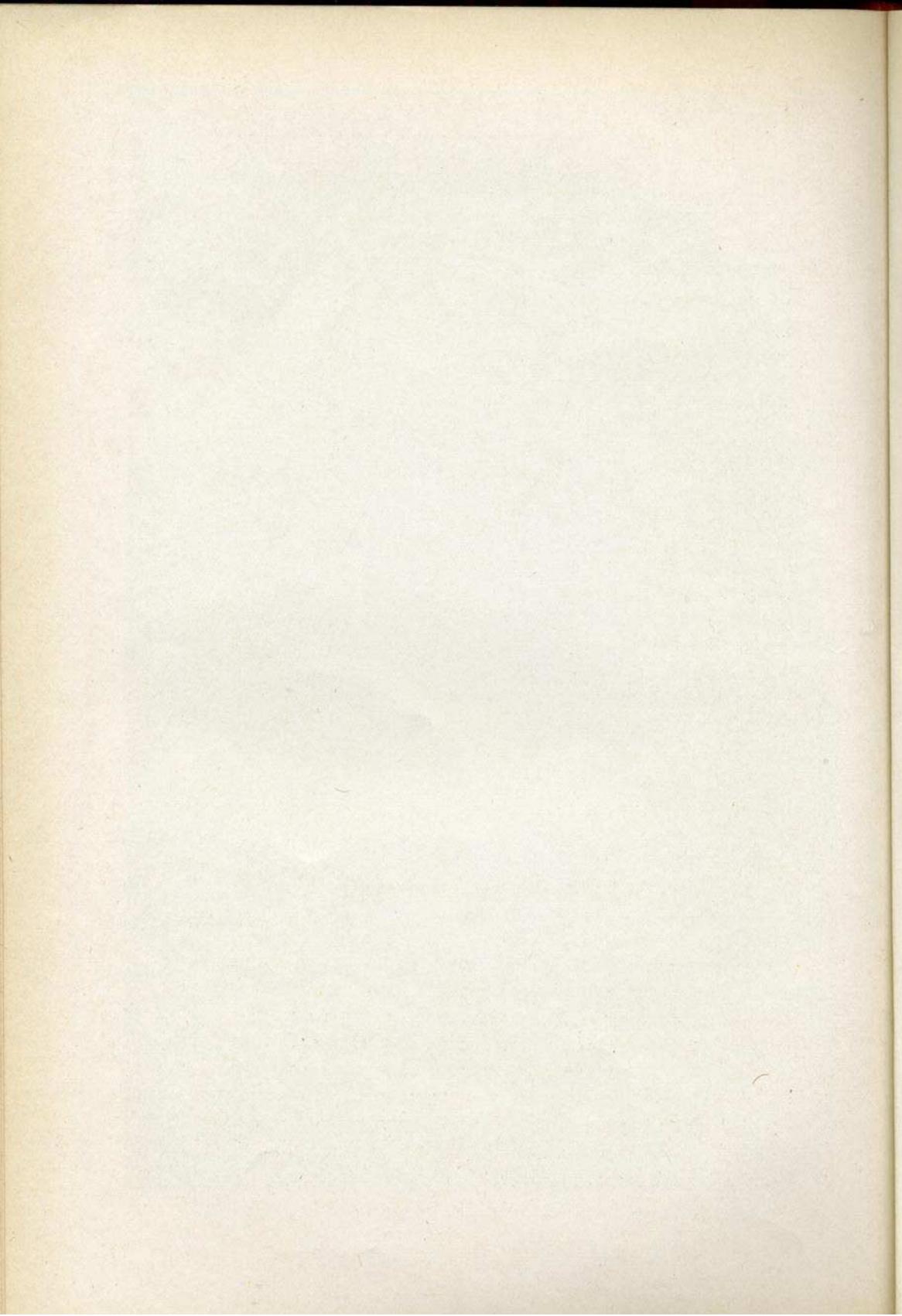
Rano u jutro nastavili smo putovanje put Šibenskog arhipelaga. Mala burica dala nam je razumjeti, da se približavamo sjevernijim krajevima. Utoliko nam je bilo milije, kad ugledasmo pred nama Rogoznicu, pred tjedan dana polaznu točku za Jabuku.

Opet otok za otokom, uvala za uvalom, dok naš »Pelješac« nije bacio svoje sidro u uvali Slanica, na otoku Murteru. Spuštaju

FOTO: L.J. GRIESBACH

BOKA KOTORSKA

se čamci, polazimo na kupanje. I ova plaža reflektira na naziv »naj-ljepša«, ali i sa punim pravom, jer svojim pijeskom i pličinom pruža naročito uživanje. Čitava uvala Slanice obrasla je maslinom i smokvama, pa na naš upit, da li možemo kupiti smokava, rekoše nam seljaci, neka ih uzmemo, jer da se ovdje to ne prodaje.

Oko pola sata udaljeno od uvale leži mjesto Murtar, gdje jedna zadruga rafinira maslinovo ulje prvakasne kvalitete. Jeftine ribe, dobro vino i lijepo kupanje privukli su i amo mnogo ljetnih gostiju, za promjenu opet samo naš svijet, koji je bar dovde već dopro. Naišli smo na mnogo Zagrepčana, kojima samo jedno nije bilo jasno, kamo planinari putuju morem.

Sve imade svoj kraj, pa tako i krasno kupanje, koje smo popodne neki nastavili u Prekom, nasuprot Zadru. Drugi su se otšetali na Sv. Mihovila, jednu staru utvrdu na otoku Uljanu, odakle se otvara jedinstveni pogled na čitavo okolno otočje. Ist, Dugi, Kornat s jedne strane, a poluotok Vir, Pag, Ljubač, Velebit s druge strane. Dvosatna šetnja usprkos toplini isplatila se je obzirom na tako jedinstveni pogled.

Zadnja večera na »Pelješcu«, davanje adresa, obećavanje pisanja, koje se nikada ne drži i t. d. bili su predmetom dugih razgovora. Jedan po jedan zavukao se je u svoj krevet, pa da sutrašnji dan pun lijepih uspomena ostavi taj brod, na kojeg je kroz deset dana pri-rastao.

U Sušaku smo se opet provukli kraj velikih i malih brodova, zauzeli naše skromno mjesto u kutiću pristaništa i nakon kratkog, ali zato srdačnog rastanka sa našim kapetanom Miše, uz zvuk naših gojzerica, krenuli u Sušak.

»Pelješac« se je međutim spremao opet na slijedeće putovanje.

Čvrsnica i Bjelašnica o Božiću

Miroslav Čubelić (Zagreb)

Kada sam o Božiću 1935. gledao sa Vlašić-planine (1943 m) divnu panoramu bos.-herceg. planina, pojavila se u meni želja, da posjetim jedamput i Čvrsnicu zimi, koja je na južnom obronku izazivala sa svojim dugim, bijelim, duboko prema dolje zasnježenim grebenom. — Zauzimanjem i marom članova HPD-a u sarajevskoj podružnici »Bjelašnici« učinjeno je mnogo za propagandu te najljepše planine Herceg-Bosne, čemu su mnogo doprinijeli također i opisi od više uspona na masiv Čvrsnice, koji su otiskani u posljednja dva, tri godišta »Hrvatskog planinara«. Zimski uspon na Čvrsnicu iz Dive Grabovice, kojeg su poduzela dva člana »Bjelašnice«,

pokazao se neizvedivim, pa su lani, jedna skupina od tri člana iste podružnice, kao prvi izveli u mjesecu ožujku zimski uspon na Čvrsnicu sa Doljana. Poslije ove slijedila je jedna druga skupina, koja je izvela zimski uspon na Čvrsnicu preko Sovičkih Vratiju i Masne Luke, sa silazom na Doljane. Tim zimskim usponima upotpunjeno je poznavanje Čvrsnice i sa gledišta zimskog planinarenja, odnosno skijanja, i ako ne potpuno, jer je jednodnevni ili dvodnevni boravak i suviše malen, da bi se cijeli kompleks Čvrsnice i približno mogao obraditi. Snimci, koje su donijele te ekspedicije, bili su takovi, da je Čvrsnica — zimi na prvi mah osvojila svakoga, tko je video te snimke.

To je i meni dalo zadnji podstrek, pa sam još ljetos bio odlučio provesti svoj dopust o Božiću na Čvrsnici. Mojem prijedlogu odazvao se odmah i Frico, koji odlično poznaje Čvrsnicu sa ljetnih uspona. Kao treći prijavio se Joža, koga smo rado primili u naše društvo, pošto ga poznajemo kao ustrajnog i izdržljivog planinara, što je za ovakav izlet na Čvrsnicu zimi bilo od prvenstvene važnosti. On je međutim, na svoju veliku žalost morao odkazati svoje sudjelovanje u posljedni čas prije odlaska. Veću skupinu nismo htjeli povesti sobom, jer na Čvrsnici nema još planinarskih kuća ni skloništa, a skupina od tri člana je za ovakav pothvat ipak najpokretnija u svakom pogledu.

Polazak iz Zagreba bio je određen za 19. XII. 1936., pa nas dvojica od AS-HPD, Plaček i ja, krenemo podnevnim brzim put Sarajeva. U Brodu smo dva sata čekanja upotrijebili na razgledanje mjesta — u mraku, te je Frico jedva našao brijačnicu, da se još »uredi« prije Čvrsnice. Presjeli smo u bos. vlak, gdje smo uz malu nadoplatu zauzeli mjesta u drugom razredu. Dobro smo večerali i odmah se dali na spremanje za spavanje. Kako smo po večeri osjećali žeđu, to smo u razgovoru dočekali stanicu Derventa, gdje smo »srušili« svaki po jedan »gemištec«. Što je bilo dalje do Sarajeva, ne znam, jer smo cijelu prugu — oko 10 sati vožnje — prospavali u jednom zaletu. Bolje nego doma u Zagrebu! Jedva smo još stigli obući se prije sarajevske stanice. U Sarajevu nas je dočekalo tmurno, maglovito jutro. Izgleda, kiša će svaki čas početi. Snijegu ni traga. Dva sata čekanja na priključak za mostarski vlak proveli smo u želj. restauraciji uz kavu u razgovoru sa našim poznatim, koji su nas dočekali. U osam sati krenusmo dalje vlakom. Razdanilo se bilo. Vlak prenatrpan; jedva smo se ugurali u nj sa našim stvarima. Konstrukter tih malih kola bosanske željeznice sigurno nije bio skijaš, a još manje je mislio na nas skijaše! Međutim su putnici na svakoj stаници ostavljali vlak, pa smo doskora imali svaki svoje sjedalo. Oko Konjica smo zašli u kišu, a kada je

vlak ušao u romantičnu dolinu Neretve, već je sjalo sunce. Tačno u podne stigli smo u Jablanicu nakon gotovo puna 24 sata od polaska iz Zagreba. Međutim moram spomenuti, da ovaj puta nismo osjećali nikakvog umora od dugog putovanja, i ako bi me inače i mnogo kraća vožnja znala često mnogo više zamorići. Dobro prospavana noć u vlaku do Sarajeva doprinijela je to našem dobrom osjećanju.

U Jablanici dočekao nas je naš vodič Jozo Klepica iz Doljana. Jozo je prvi vodič HPD-a za Čvrsnicu, a odkako je lani sudjelovao na skijaškom tečaju »Bjelašnice« na Bukoviku, postigao je i kvalifikaciju za vodiča — zimi. U maloj kavani popili smo kavu — pravu bosansku, dok je Jozo međutim povezao naše

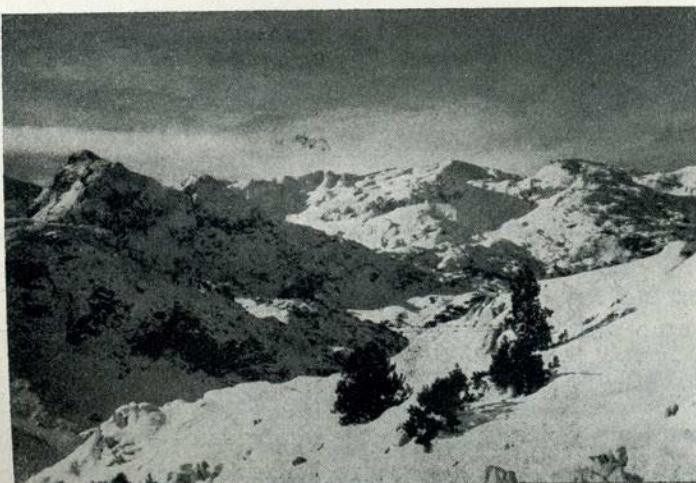

Foto: J. Plaček

Mali Vilenac (1988 m) sa Vale na Čvrsnici

stvari i daske na konja. Opskrbili smo se još kruhom i duhanom, pa oko 14 sati krenusmo prema selu Doljani, odakle će započeti naš uspon na Čvrsnicu. Od Jablanice vodi put odmah preko jednog grebena u dolinu Doljanke, koju više nećemo ostavljati sve do Doljana. Lijepo izrađen put po desnoj obali Doljanke vodi nas kroz ovu krasnu alpsku dolinu. Desno i lijevo strmo se dižu obronci i stijene, pa se tek tu i tamo može ugledati koji vrh ili greben, pokriven bijelim snježnim plaštem. Put se neosjetno, ali stalno uzdiže i mi idemo lagano, jer se našem konju ne žuri. Ko bosanski konj! Što se više približavamo Doljanim, to i dolina biva užom, a Doljanka pjeneći se i uz sve veću buku probija put kroz stijene. Našu pozornost svraća na sebe visoka i duga južna stijena. O k l a-

n i c e (1290 m) na drugoj strani Doljanke. Što joj se više približujemo, to nas sve više zaokuplja ta stijena, koja se diže strmo oko 700 metara iznad same Doljanke. Na podnožju stijene su velika točila, kakova se vide u Alpama. Pred samim Doljanima put se strmo uspinje i nakon 2 i po sata stigli smo na poširoko polje, na kome leži malo bosansko selo Doljani. Mrak se već spustio, kada smo stigli pred Jozinu kuću. Jozo nas uvede u malu, čistu sobicu. Zidovi su za božićne blagdane nanovo obijeljeni i ukrašeni okolo naokolo ispod stropa narodnom ornamentikom sa crvenom bojom. — Tu je i Jozina žena sa malim sinčićem na rukama, te majka mu i braća. Još se nismo pravo ni sjeli, već su iz cijelog sela došli »ljudi i momci«, da nas pozdrave, te da vide, tko je došao u ovo doba u njihovo selo. Planinari u ovom selu nisu više velika rijetkost, — ali o Božiću, još nitko nije pošao na Čvrsnicu. Brzo je bila mala sobica prepuna ljudi, s kojima smo se za čas sprijateljili. Fricu već poznaju dobro od prijašnjih godina. Nastao razgovor među nama i da se sat nije primicao prema ponoći, mi bi i dalje ostali u ugodnom razgovoru. Tako smo se rastali i pošli svi na počinak. — Gledajući ove bistre, otvorene seljake, upada u oči njihov lijep tip. Visoki, vitki ljudi, skladnih crta lica i glave, crnih očiju i kose. Žena našeg Jozu je ljepotica, kakvu se malo gdje vidi. Velike crne oči, zagasito crna kosa i lijepa, bijela put, u bijeloj narodnoj nošnji sa bijelim rubcem, crno vezenim, čiji krajevi slobodno vise pored ušiju, daju neobično skladnu sliku. Poslije mi je i Frico potvrdio, da su Doljani rijetko mjesto, u kojem su seljaci i seljanke izrazito lijepi ljudi.

Po seoskom običaju i mi smo se sutradan — u ponедjeljak 21. XII. — rano probudili. Bilo je vedro i hladno, a na nebū su još sjale zvijezde. Zemlja se smrznula. Mürno jutro, tek iz daljine se čuo šum Doljanke. Oko 7 sati ostavismo nas trojica Jozinu kuću, pa krenusmo prema Vali na Čvrsnici. Na vrhovima, pokrivenim snijegom, sijalo je već sunce, a u dolini je još bilo sumračno. Iz Doljana vodio nas je put prema zapadu do vrela K r k a č e, gdje smo naglo zakrenuli na lijevo, idući uporedo sa grebenom Vitlenice (1512 m). Ostavljamo i posljednju kuću i uzdižemo se prema sedlu između S t r o p a (1528 m) i V i t l e n i c e. Sjeverna stijena Vitlenice sva je crvena, što je dokaz njezine krušljivosti. To potvrđuju i velika točila, koja se spuštaju sve do puta, kojim se uspinjemo. Zadnji komad puta pod sedlom jako je strm i tu vode oštiri ključevi. Tu nailazimo već na prvi snijeg. Pod teretom naprtnjače i dasaka, češće zaostajemo radi odmora, pa te prilike izrabljujemo promatranjem kraja nama za leđima. Pogled nam seže preko snježnih vrhova i grebena sve do Vlašić planine. Na sedlu, koje leži oko 1200 metara visine, sve je pod debelim slojem snijega, koji je tvrdo

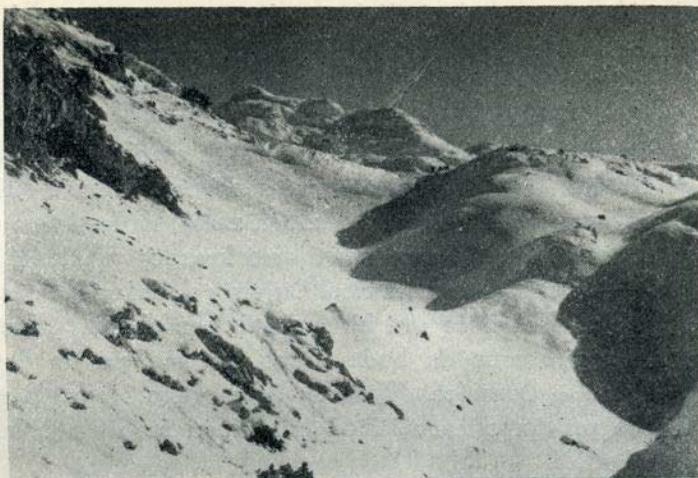

Foto: J. Plaček

Vala pod zapadnim obroncima Muharnice (1977 m)

smrznut, pa prelazimo bez propadanja. Ljeti je tu na sedlu pod Čavarovom Pećinom uz vrelo obično mjesto za odmor poslije naglog uspona. Tu smo i mi stali. Vrela dakako nema zimi, jer je pod snijegom. Međutim studen nas je brzo potjerala naprijed. Tek smo malo založili.

Put nas dalje vodi kroz šumu, pa zahvaljujući planinarskim oznakama po drveću, držimo se ljetnog puta. Da nema tih oznaka, teško bi došli na Valu, jer je u nepoznatoj šumi zimi orientacija vrlo teška. Tu i tamo ugledali smo preko krošnja drveća po koji vrh, a nad njim modro nebo. Put se lagano uzdiže, a na nekoliko mjesta moramo svladati i jače uspone, što je tim teže, jer je snijeg zaleden. Ja sa svojim patentiranim skijaškim cipelama od zagrebačke tvrtke »Macan« — Frković hodam po tom snijegu bez napora, pa moram često čekati moja dva druga, koji muku muče sa potkovanim planinarskim cipelama. Razlaganja o prednosti mojih skijaških cipela im na žalost ne pomažu, pa naizmjence jedan ili drugi posklizne na ovom strmom, zaledenom terenu. Prije samog izlaza na Valu moramo svladati najdulji i najstrmiji uspon i mi izbismo iz šume na čistinu. Snijeg bliješti na suncu. Prisiljeni smo zaštитiti oči crnim naočalima. Kao da smo iz mračne prostorije izašli na svjetlo. Preprečivši još jednu duboku i prostranu vrtaču i ne vjerujem očima... Pred nama leži Vala..., kao bajka, čarolija, što li?

Sva trojica stojimo i divimo se jedinstvenoj slici. Ne znamo, što bi tko prije rekao i kamo bi prije pogledali. Vala — oko 1600 m — ogroman plato pun vrtača i načičkan glavicama, pod dubokim plaštem

snijega, obasjana suncem leži cijela pred nama, ograda od ostalog dijela masiva Čvrsnice sa obroncima Muharnice (1977 m), Poda (1800 m) te Vel. i Mal. Vilinca (2116 m i 1988 m). U mislima uspoređujem ovaj divni skijaški kraj sa onim drugim, meni poznatim. Komna je lijepa, a ja se u prvi mah ne mogu oteti dojmu, da se ne nalazim na Komni. Bez dogovora pobacamo naše stvari u snijeg, ali ne radi umora (i ako bi imali puno razloga zato), na koji smo u ovom času posve zaboravili, već da se naužijemo krasnog razgleda i jedinstvene slike. — Prvi se prenuo Frico. Čujem ga, buni se... jer nema nigdje ni oblačka. Kakvi će mu biti snimci, bez oblaka! Doma prije odlaska željeli smo samo da bude lijepo vrijeme, pa da donešemo što više snimaka sa Čvrsnice. (To nam je zapravo i bio glavni cilj). Zaboravili smo pri tome naručiti odgovarajuću množinu oblaka! Pa tko da nam ugodi?!

Sunce je dobro pripeklo — ta već je 10 sati — pa i snijeg malo popustio. Navežemo daske, pa se spustimo u prvu vrtaču na našem putu prema Podima. Točno vidimo greben na jug.-istoku, kamo trebamo doći, samo moramo nastojati, da izbjegnemo bar onim većim vrtačama, te da se suviše ne umaramo gubeći često na visini. Nekad nam uspije nekoje vrtače zaobići, onda pak ipak moramo kroz nju. Nigdje ni traga plan. oznakama niti putu, kojim ljeti prelaze pastiri sa konjima. Klekovina je sva pod snijegom — ima ga na Vali oko 2 metra. Sretni smo, što imademo tako lijepo vrijeme, jer da su magle — o nevremenu ne smijemo niti misliti — sumnjam, da bi pronašli put preko Vale za Pode. A kako bi pak onda dalje sa Poda, na to rađe ne mislimo. Da se ne spustimo suviše duboko, držali smo se više u lijevo, pa smo doskora uhvatili zapadne obronke Muharnice, kojim ćemo se uspeti na Pode, traverzirajući ih u pravcu jugoistočnom. Na Podima smo odredili održati podnevni odmor. Međutim u podne smo još daleko bili od Poda. Pa i jedan sat kasnije smo vidjeli, da do Poda imademo još dobar sat hoda, pa smo što radi gladi, što radi umora odlučili odmoriti se tu na putu. Istaknuli smo nekoliko četvornih metara snježne plohe, sjeli na daske, otvorili naprtnjače i »posao je glatko tekao«. Nakon objeda odmah smo bolje »zagrizli« i nešto poslije 14 sati bili smo na Podima (oko 1800 m).

Novi kraj. Pokazaše nam se drugi vidici. Prema sjeveru blago položena, ogromna snježna ploha, koja završava na obzoru sa vrhom Drinace (2045 m). U mašti vidim negdje pod vrhom Drinace malu plan. kućicu — u sredini tog krasnog skijaškog terena. Na jugu zatvaraju pogled sjeverne padine Vel. Vilinca (2116 m), na čijem vrhu lijepo vidimo Cvitkovićev križ, a dalje iza njega, na lijevo, vidi se gotovo vodoravan greben Pešti Brda (2039 m). Pred nama, na istok, veličanstvena slika Prenj-planine, na kojoj raspoznajemo svaki

vrh. Između Prenja i nas je dolina Neretve i Diva Grabovica, koju ne vidimo, nego tek naslućujemo njenu jezovitu dubinu. Tu na Podima strši iz snijega malen komad putokaznog stupa, jer su Podi važno, stjecište puteva u četiri smjera. Vrijeme odmiče i mi moramo odmah nastaviti dalje naš put. Dani su najkraći u godini, pa će za dva sata i sunce već zaći. Ako pak ne želimo noćiti pod vedrim nebom, moramo se preko Drinače spustiti na lovačku kuću pod Drijencom, koja je po »ljetnoj mjeri« vremenski udaljena od Poda oko tri sata. Stoga moramo odmah dalje, i ako smo već punih 8 sati što na nogama, što na daskama. Prilijepimo krvna na

Foto: J. Plaček

Drinača, 2045 m (s istoka)

daske, pa se lagano uspinjemo prema Drinači. Sjeverni vjetar puše nam u prsa i što se više bližimo vrhu, postaje sve jači. Za protu-uslugu rastjerao je magle, koje su se oko podne počele skupljati oko grebena Vilinca, radi kojih smo se malo i zabrinuli. Prošavši samo nekoliko metara niže mimo samog vrha Drinače, bilo se i sunce već sakrilo, pa je nad Čvrsnicu legao sumrak. Najvišu tačku današnjeg uspona smo prešli (1500 metara visinske razlike od sela Doljana) i sada je dalje sve spust do lovačke kuće. Dok smo pod vrhom Drinače skidali krvna i spremali ih u naprtnjače, vjetar je Frici jedno krvno odpuhao. Uzalud smo se vraćali i tražili ga. Ono je međutim sigurno već bilo daleko dolje negdje u Divi Grabovici. Sa zalazom sunca naglo je pala i temperatura, pa smo se morali bolje osigurati proti studeni, koju je sjevernjak još pojačavao. Snijeg je zamrznuo, zbog čega smo doskora bili prisiljeni skinuti daske i nastaviti silaz

pješice prema Ostrovači. U to je zasjao i pun mjesec i mi smo opet imali... dan! Pod dojmom krasne slike kraja zaboravili smo na sve. Nama lijevo su Vel. i Malo Sljeme (1931 m i 1807 m), od kojih nas dijeli strma uvala Drijenča. Frico mi pokazuje u dnu Drijenče, oko 400 metara niže, šumu — mogu se brojati stabla — u kojoj je lovačka kuća, u kojoj ćemo noćiti. Pred nama se sjaji na mjesecini Ostrovača (1885 m), koja se na sjever strmo ruši u dolinu Drijenču, a na jug u Divu Grabovicu, tvoreći oštar vrh, što je narod dobro uočio davši joj njeni ime. Ledena snježna kora ljeska se, pa izgleda, kao da je vrh od kristala. Desno — u daljini je Prenj. Ne znam, da li je ljepši kad ga obasjava sunce ili sada po mjesecini. Ispod Prenja, skoro 2000 metara pod nama, vuče se dolina Neretve. Tamna je, jer nema snijega — samo se Neretva ljeska! Vidimo i crveno svjetlo kraj Neretve. To je stanica Ostrožac. Nevjerovatno, kako se sve lijepo vidi, jedino samo nekoliko koraka desno od nas je mračna rupa. To je Diva Grabovica, u koju još nisu doprle mjeseceve zrake. Ostrovaču traverziramo po sjevernoj strani, po strmom, izloženom snježištu. Snijeg je tvrd, pa moramo biti na oprezu, jer pod nama je mračno! Dolje je Drijenča. Prešli smo i to »škakljivo« mjesto i nastavljamo dalje širokim hrptom prema Crepulji. Konačno se učini Frici, da smo već dosta isli, pa da već negdje u blizini mora biti Crepulja. Trebalо bi skrenuti u lijevo prema lovačkoj kući. Tražili smo mjesto, gdje bi se moglo najbolje spustiti, ali se nismo mogli odmah odlučiti. Zato nastavismo dalje držeći se — vučjih tragova, koji nas prate već od Drinače. I zaista smo se kasnije, kao i slijedećih dana našeg boravka na Čvrsnici, mogli uvjeriti, da vukovi idu zimi tačno po ljetnoj stazi. Tako su nam njihovi tragovi bili često jedini putokaz. Rastumačili smo to tako, da vukovi svojim dobro razvijenim njuhom osjećaju i kroz snježni pokrov tragove konja i ljudi, koji ljeti prolaze tim putevima. Tako smo po tim vučjim tragovima ubrzano došli do samog jezera Crepulje, od kojeg je samo jedan mali krug zaledene površine virio iz snijega.

Zapadno od Crepulje, na drugoj strani uske i duboke uvale Drijenče, kojoj ne vidimo dna, pod strmim, južnim obronkom Vel. Sljeme na i tik pod veličanstvenom, okomitom stijenom Klavavice, leži u šumici lovačka kuća pod Drijenčom. Vidimo je u sjaju mjesecine kakovih 150 metara pod nama, ali ne vidimo, kako bi došli do nje. Ljetni put, koji je vješto izveden kroz stijenu, zasut je snijegom, pa mu nema ni traga. A ni vučjih tragova više ne vidimo prema kući. Svuda je zapalo toliko snijega, da cijela uvala izgleda kao ogroman lijevak bez dna. Vidimo da neće biti lagani posao, pogotovo jer je snijeg zaleden. Već smo pomicali i na bivak na snijegu, ali blizina kuće brzo nam rastjera ovakove misli. Sad bi trebali de-

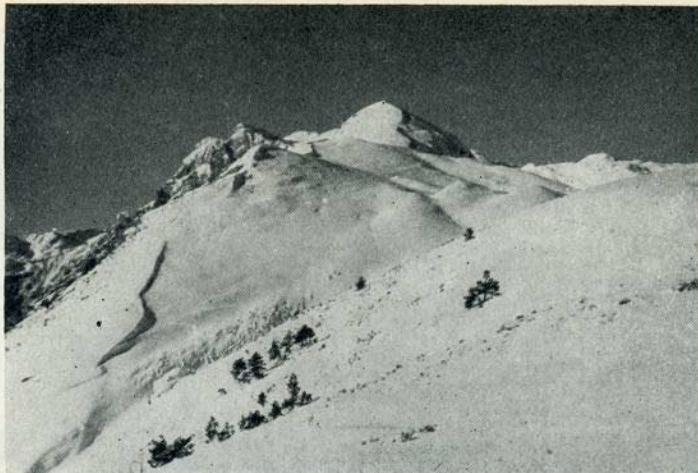
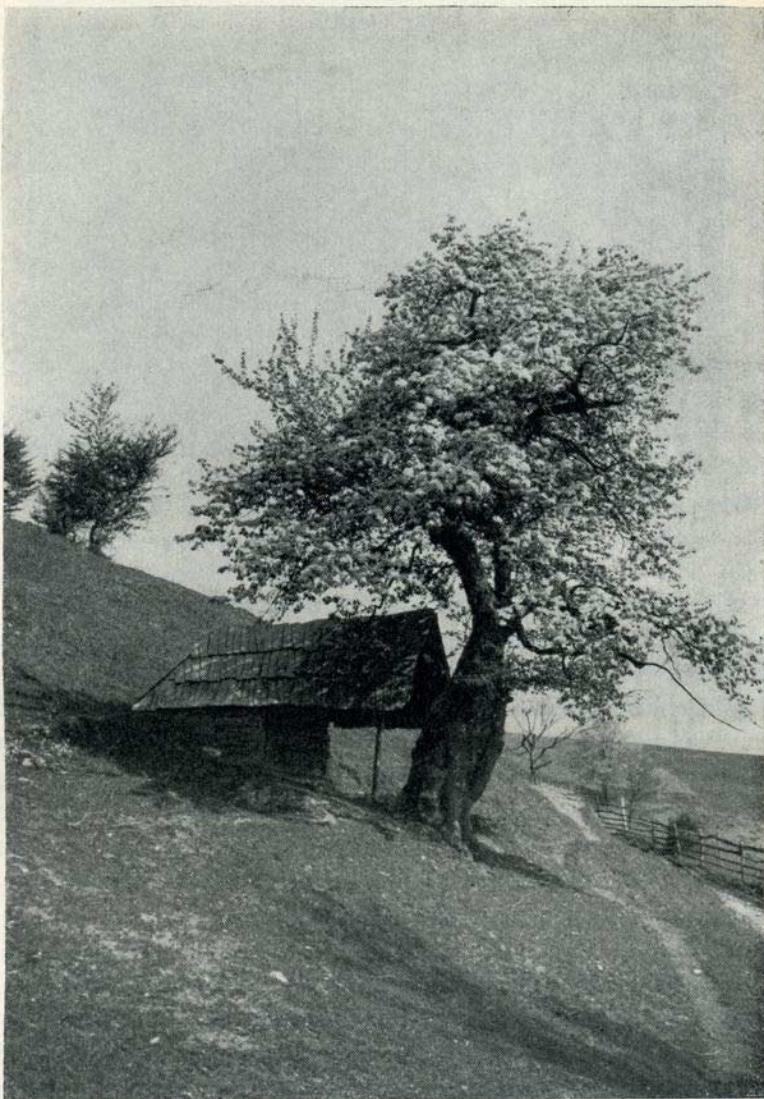

Foto: J. Plaček

Ostrovača (1885 m) sa Plase

reze! Njih međutim nismo ponijeli, i tako su nam naprtnjače dosta teške. Tražeći tako prelaz prema kući, odluči se na koncu Frico sam ga potražiti. Ostavio je daske i naprtnjaču, pa oboružan sa svjetiljkom i skijaškim palicama, brzo nam se izgubi iz vida u zaledenom ljevku. Prolazili su časovi, a od Frice nikakvog znaka. Nas dvojica postali smo već nestrljivi. Dozivljemo, ali nam vjetar odnosi riječi sa usta — u protivnom pravcu. Mi se već smrzavamo. Temperatura je pala sigurno ispod -10° C. Samo da Frico ne posklizne, jer zaustavljanja na zaledenom snijegu nema. Ponovno dozivljemo; čini nam se, da čujemo odgovor. Ali ne, vjetar samo pjeva svoju pjesmu. Ne znam, kakougo smo čekali — meni se svakako učinilo jako dug, kad konačno ugledasmo duboko dolje u sjeni stijene Klapavice znakove svjetla. To je znak, da je prešao. Vidimo, da je već blizu kuće. Sada i mi pokupimo naše stvari, pa podosmo Fricinim stopama. Morali smo polagano napredovati, osiguravši najpomnije svaku stopu. Na pad, pa ni na poskliznuće ni pomisliti nismo smjeli. Oznojili smo se, dok smo prešli ovaj kratak komad puta. Kada smo se dočepali šume, odlanulo nam je. Za nekoliko časaka pak bili smo pred kućom, gdje nas je Frico čekao, sjedeći pred njom.

Ključeve od kuće nismo imali, pa smo se morali pomoći na drugi način. Podigli smo zajedničkim silama Jozu pod mali otvor pod krovom. Tako je on ušao u kuću — inače neuobičajenim putem. Otvorivši sa unutrašnje strane kapke od prozora, za čas su bile naše stvari pod krovom, a za njima i mi. Poveća prostorija, u koju smo ušli, nije ni najmanje činila dobar utisak. Okolo naokolo primitivni ležaji sa razba-

Zahor planina se proteže preko područja, koje razdvaja ceste Kiseljak — Busovača i Kiseljak — Fojnica. Neznatna je to planina i poznata samo užem krugu planinara. Bez naročitih formacija, s gustom bukovom šumom, kamo su već doprle željezničke tračnice, doživjet će i ova planina sudbinu ostalih bosanskih planina... Na sjevernoj se strani Zahora, na strmim i nepristupačnim liticama nalaze ruševine nekadašnjeg utočišta kršćana. Po tome je i slavna ova planina.

Na podnožju su planine sela s bujnom vegetacijom. Slika nam prikazuje dio toga kraja, poviše Marković sela, u rano proljeće. Snimio ju je Josip Plaček.

canom slamom, u sredini otvoreno ognjište, u jednom uglu drva, a u drugom cisterna. Druga manja prostorija već je prijatnija. Imade štednjak, stol i dva kreveta, na kojima ima nešto slame. Upalismo našu lampu na petrolej, naložisemo vatu, nakon čega smo se odmah dali na uređivanje našeg noćista. Bilo je oko 20 sati. Umorni, kako smo već bili, jedva smo dočekali prvi čaj. Tome je slijedio drugi, pa redom, koliko je tko mogao. Tako smo sjedeći oko štednjaka u razgovoru uz duhan i čaj proveli vrijeme do polaska na počinak.

(Nastaviti će se)

Nalazište runolista u blizini Peći

Ing. Josip Ledvinka (Beograd)

Pročitati članak Dra Kušana o nalazištima runolista u sjeveroistočnim Prokletijama (vidi »H. p.« br. 1, 1936) pa poslije toga doći u Peć i ne popeti se na Maja Rusoliju, bio bi neoprostivi grijeh. Zato, čim mi se je prošlog ljeta pružila prilika, angažirao sam unaprijed jednog poznatog u Peći, da mi nađe pratioca, da svojim očima vidim runolist na ovom nalazištu. Moj se pratilac pretvorio u čitavo društvo domaćih studenata, koji su me sačekali s oduševljenjem otkrivača — da ih ja povedem tam, gdje raste ta rijetkost njihovih planina. Pridružio nam se lugar i jedan Nijemac planinar, koji je bio sretan, što će vidjeti više nego što je mislio.

Poslije raznih konsultovanja pošli smo tobože najboljim putem i to najprije autom uz Pećku Bistrigu kroz Rugošku Klišuru do Lakovca Hanu (914 m), a odavde pravom linijom preko sela Štupeljka Štedinu (2272 m). Panorama, koju pruža sa ovog puta Lombardska Planina sa svojim vrhom Žuti Kamien (2522 m) jeste veličanstvena. Put ide većim dijelom kroz lijepe šume crnogorice, pa i ako je mjestimično strm, u glavnom je dobar, samo što nije markiran i na više mjesta nestaje, tako da se ne bi preporučilo poći tuda bez vodiča. A mislim da nije ni najbolji put za Maja Rusoliju, jer se penje do 2000 m, a onda se opet spušta za više od 200 m, što bi se drugim putem moglo izbjegći.

Preko sedla jugo-jugoistočno od Štedina (kota 2005) pošli smo prema Gledanskim Stanovima. Tamo smo našli jednu staru čobanicu i nešto djece. Stara nam je pokazala svoju gostoljubivost na taj način, što nas je ponudila hladnim kuhanim kravljim mlijekom, jedinim, što je imala.

Bilo je oko podne. Više od pet sati smo već hodali. Usput smo našli na čitave vrtove najrazličitijeg cvijeća samo o runoliku ni

traga. Čobani o runolistu nemaju ni pojma i nisu nam mogli o njegovim nalazištima ništa da kažu.

Maja Rusolija dizala se impozantno pred nama. Gola, strma i visoka. Jedan puteljak vodio je lijevo prema sjevernom kraju. Njime smo pošli. Pored arnautskih Ljočkih Stanova, gdje smo vidjeli kako strižu ovce na umjetnički način, pretvarajući neke u prave pudlove sa raznim šarama, išli smo sve na više. Kraj izvora čiste snježnice malo smo se odmorili, da malo dalje nađemo na neke stijene, iza kojih je put zaokretao desno na »plato« Rusolije — ako tako smijem označiti srednji dio planine preko 2000 m visine, koji je

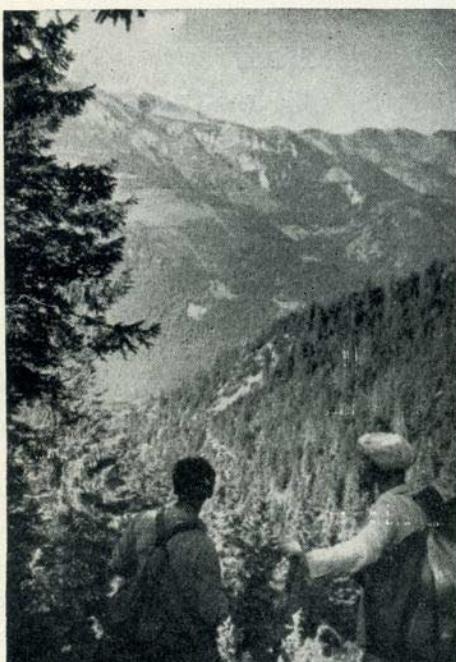

Foto: Ing. Ledvinka

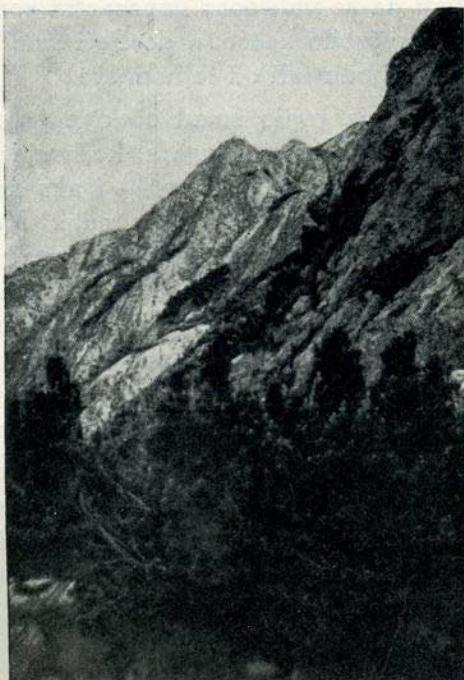
Lumbardska planina

zapravo neravan, sa raznim uzvišenjima, sa dubokim uvalama i zasjecima punim snijega. Tu je otprilike vododjelnica između Jadran-skog i Crnog Mora — s ove strane teče voda k Sušici i Drimu, a s druge k Ibru, Moravi i Dunavu. Odavde se pruža divan pogled na Rožajsko Gorje.

Promatrajući floru, koja ovdje, na 2000 m, poprima očigledno drugi karakter od one, što nas je dovede pratila, primjetio sam u stijenama neke bijele cvjetice, kojih do tada nije bilo. Nisam se uzalud popeo do njih — to je bio traženi runolist. Na tom mjestu ga nije bilo mnogo, ali veselje je bilo veliko, što smo ga ipak našli i mnogo su mu se divili moji pećanci, koji su ga vidjeli po prvi puta.

Nastavili smo put raštrkani, svaki tražeći još runolista, obilazeći dijelove pokrivene klekom i idući prema vrhu Maja Rusolije (2382 m). U tome se je vrijeme promijenilo. Nebo se natmurilo i kiša se javila, radi čega smo odustali od uspona na vrh i obilazeći sa sjeverne strane pošli smo k istoku. Tu, sjeverno od vrha, naišli smo na ona p r a v a n a l a z i š t a r u n o l i s t a . Bilo je na stotine i hiljade cvjetova, pojedinačnih i u skupinama po pet, šest i više, na svakom mjestu, gdje između stijena ima nešto zemlje. A pored runolista još najrazličitije vrste planinskog bilja. To je mjesto, gdje ljudska noga rijetko koraca, gdje cvjetovi runolista slobodno dišu i gdje pla-

Foto: Ing. Ledvinka
Na Maja Rusoliji

nina nosi netaknut zvjezdani plašt, što joj ga je priroda skrojila. Da se to vidi, ne bi bio težak ni mnogo duži i naporniji put od našega.

I tako, zahvaljujući članku u »H. p.«, one je večeri presađeno u pećke vrtove nekoliko cvatućih runolista, da ga i oni, koji ne mogu na planine, mogu vidjeti u njegovoj pravoj ljepoti. Jedan je primjerak stigao živ i do Beograda, gdje je sretno prezimio i nadam se, da će i da cvate.

Kako je runolist stigao na Maja Rusoliju, kad ga na stotine kilometara daleko nigdje nema? To je pitanje, na koje niko od nas nije znao da odgovori. Ali u vezi tog pitanja sjetio sam se, da sam godinu dana ranije na jednoj stijeni iznad K a r a b u n a r a , na južnom

dijelu Šarplanine, posijao sjemenje runolista, što sam ga imao iz cvjećarnice — pa ako je sjeme iskljalo i bilje se primile, može neko jednoga dana da otkrije runolist i na Šarplanini. Bi li se na takav način mogao pojaviti runolist i na kojoj drugoj planini?*)

Nastavili smo put prema istoku zasjekom, koji se lijepo vidi na karti. Runolist nas je ovuda pratio dosta dugo po sjevernoj stijeni zasjeke. Išli smo najprije po pašnjacima, pored gomila starog snijega, onda prilično strmo kroz bukove šume, pored jedne crnogorske kolonije, kroz mješovite šume, kamenjare, opet pašnjake, do u metohijsku ravnicu, na put, koji od izvora Drima vodi južno za Peć. Bili smo u blizini izvora i želili smo, da ga pokažemo našem Nijemcu, jer vrijedi da se vidi onaj impozantni vodopad iz otvora u goloj stijeni. Ali je već bilo kasno, a do Peći smo imali još 2—3 sata hoda, zbog čega smo odustali od te namjere.

Izlet je uspio iznad očekivanja, na potpuno zadovoljstvo sviju nas — sa iznimkom luga, koji nije pokazivao neko naročito razumjevanje za planinarstvo — i ako smo se umorili više nego što je potrebno obilaženjem cilja puta. Moje je mišljenje da se iz Peći može doći do Gledanskih Stanova mnogo ugodnije putem ispod Hasanova Vrha (1871) i da se na povratku može znatno skratiti put, uzimajući smjer prema Lipi i Crnom Vrhu. Put koji je na karti označen, a koji od sela Radovce kod izvora Drima vodi serpentinama gore, kažu da je zarastao i na gornjem dijelu neprohodan — što nisam provjerio, ali što reda radi bilježim.

Okolina Peći je za planinare pravi raj — rekao bih južni planinski raj za razliku od sjevernog, slovenskog, na Bohinju. Iako u pećskim planinama nema komfora — markiranih staza i planinarskih kuća — to netaknute prirodne ljepote obilno nagrađuju planinare, koji ne žaleći truda obilaze te krajeve.

Rad Hrvatskog prirodoslovnog društva

Hrvatsko prirodoslovno društvo razvija već decenijama živu aktivnost u proučavanju prirodnih prilika hrvatskih krajeva i u populariziranju prirodnih nauka. Društvo to čini i danas svim raspoloživim sredstvima, održavajući predavanja i izlete, a najviše objavljajući popularne i naučne prirodoslovne članke i rasprave u svojim glasilima, u »Prirodi« i u »Glasniku«. U njima surađuje čitav niz istaknutih prirodoslovnih stručnjaka i naučenjaka, koji su svojim člancima poznati i široj javnosti. Veliki krug čitalaca »Prirode« najbolje nam pokazuje

*) Tko želi, da nešto više sazna o runolistu i njegovom dolaženju, neka pročita članak dra K. Bošnjaka o runolistu (»Priroda«, XXIV, 1934, str. 193) — Uredništvo.

kako i širi krugovi imaju živi interes za sve ono, što je u vezi s uvijek novom i raznolikom Prirodom.

Zadnjih godina preuzeo je Hrvatsko prirodoslovno društvo vodeću ulogu u smišljenom radu na zaštiti prirode i njezinih spomenika. U najnovije vrijeme radi ovo naše društvo i na organizaciji fenoloških istraživanja u zemlji. Kako se ova rada u mnogočemu dotiču i našeg planinarskog djelovanja, potrebno je da i naše čitatelje o tome bar ukratko izvjestimo.

Hrvatsko prirodoslovno društvo ide zasluga, da je među prvima počelo još pred nekoliko godina voditi računa o zaštiti prirode. U tu je svrhu Hrvatsko prir. društvo organiziralo i uži odbor stručnjaka, kojima je bilo povjereno da izrade dokumentirane predstavke s naznakom svega onoga, što je potrebno zaštite. Tako su naši poznati stručnjaci za botaniku, geologiju i zoologiju (Dr. I. Horvat, Dr. I. Pevalek, Dr. J. Poljak, Dr. M. Hirtz) izradili iscrpljive prikaze o potrebi zaštite ovih ili onih objekata iz carstva prirode. Uz to je izrađen i skupni prijedlog za zaštitu Plitvičkih Jezera. Te su predstavke predane i nadležnim vlastima, koje bi prema njima imale izraditi i odgovarajuće zakone za zaštitu prirode. Nažalost tih zakona do danas još nemamo.

Bilo bi potrebno da se i širi planinarski krugovi upoznaju s objektima iz naše prirode, koji nužno trebaju zaštitu, jer bi tako imali i više suradnika u toj zajedničkoj akciji, a ujedno i veću moralnu potporu u svojim zahtjevima. Time bi i uspjeh ove akcije bio sigurniji.

U prošloj godini Hrv. prir. društvo proširuje svoj odbor za zaštitu prirode i zove u njega po jednog predstavnika našeg planin. društva (Dr. Kušan) i Društva braće Hrv. zmaja (Cesar). Na žalost do jače aktivnosti ovog proširenog odbora nije još došlo.

Da bi se i planinare zainteresiralo napose za zaštitu planinskog bilja, napisao je Dr. Kušan opširan referat (za kongres planinara i u »Hrv. planinaru« br. 10, 1936.) prema predstavci, koju su za zaštitu bilja napisali i predali nadležnim vlastima sveuč. profesori Dr. I. Horvat i dr. I. Pevalek. (Ta se predstavka u spomenutom članku Dra Kušana pomutnjom navodi kao predstavka zainteresiranih kulturnih društava).

Na nama je da i dalje u suradnji sa Hrv. prir. društvom učinimo što više za zaštitu naših ugroženih rijetkosti.

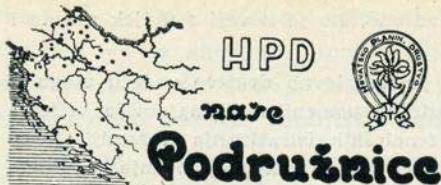
Novijeg je datuma rad Hrv. prir. društva na fenološkim istraživanjima, koja provode, a djelomično su već i provele mnoge zemlje. U tu je svrhu potrebno da se sistematski organizira promatranje pojave razvitka biljnog i životinjskog svijeta u zemlji. I za taj je rad izabran poseban odbor, u koji su ušli ne samo prirodoslovci nego i meteorolozi te šumari i poljoprivrednici. Njihova je zadaća da odaberu izvjesne biljke i životinje, koje će se promatrati i da se izdaju upute, na koji će se način ta promatranja vršiti. Tako je u 3. broju o. god. »Prirode« napisao prof. Dr. I. Horvat članak o potrebi i značenju fenoloških ispitivanja naše zemlje, a prof. Dr. M. Gračanin o značenju fenologije za poljoprivredu.

Cim budu sve upute gotove i odštampane, izvjestit ćemo opširnije i o samoj fenologiji, pri čijim opažanjima mogu da sudjeluju i planinari.

Time bismo dali samo kratki prikaz jednog dijela mnogolikog rada Hrvatskog prirodosl. društva.

—an

Hrvatski planinari čuvaju svoje planinsko bilje.

Podružnica HPD »Psunj« u Pakraeu slavi 18. srpnja ove godine trostruki jubilej: otvorenje planinarskog doma na Velikoj Poljani (712 m) u Psunju, desetgodišnjicu svoga osnutka i Slavonski planinarski dan. Proslava će se održati na Poljani uz sudjelovanje mnogo-brojnih gostiju planinara. Pristup k domu opisan je u članku »Psunj, planinski raj Slavonije«, pa se već sada upozoravaju planinari i prijatelji planinarstva, da taj dan rezerviraju za izlet na Psunj. Polazna točka na Psunj bit će Pakrac ili Okučani, odakle će članovi HPD podružnice »Psunj« goste voditi do doma i po Psunu. Točan polazak javit će se još naknadno.

Iz HPD podružnice »Mosor«, Split. Ciklus predavanja iz područja planinarstva. Predsjednik g. prof. Girometta održao je u veljači i ožujku članstvu i prijateljima »Mosora« 10 predavanja, u kojima je obradio slijedeća zanimljiva poglavlja:

1. Povjesni razvoj planinarstva.
2. Planina kao izvor zdravlja.
3. Higijena krvožilnog sustava.
4. Utjecaj planine na duševnu prirodu.
5. Planinarska palestra; vrsti kamenja.
6. Postanak i modelacija planina.
7. Pragorje i vapnenačko gorje.
8. Oprema i hrana.
9. Tehnika planinarenja.
10. Pogibli i nezgode u planini, s osobitim obzirom na Dinarske planine.

Predavanja su bila vanredno dobro posjećena, a izlaganja predavača saslušana velikim interesom i pažnjom.

Svrha ovih predavanja bila je i ta da se mladi naraštaj zainteresuje za planinarstvo, a to nam je u lijepoj mjeri i pošlo za rukom. Interes za planinarstvo je općenito pojačan, jer smo o svim pre-

davanjima priopćili opširne referate u dnevniku »Novo doba«.

*

Premda je vrijeme na Uskrs bilo dosta slabo, poduzeli su naši članovi u manjim grupama više izleta i to na Čincar, Vaganj, Mosor, Hvar i Vidovu Gori. Na Vidovoj Gori bili su i naši dragi zagrebački drugovi iz matice pod vodstvom druga Plačeka. Bili su oduševljeni pogledima sa Vidove Gore, pa šteta da vrijeme nije bilo lijepo, e da u punoj mjeri uzmognu uživati u krasotama vidika, koji se odatle pružaju.

Podružnica »Rudnik« u Čabru. Zauzimanjem društvenog predsjednika dra A. Cividinija osnovana je koncem god. 1935. podružnica HPD u Čabru. Podružnici su dobrovoljno ustupljene i prostorije, tako da se je odmah moglo započeti s intezivnim radom, koji je praćen s općim simpatijama. Sviseno mjesno i okorno pučanstvo posjećuje svaku priredbu podružnice u dovoljnom broju. Održavaju se razna predavanja i time vrši stalna propaganda planinarstvu. Podružnica ima i sekciju čitaonice s brojnim dnevnim, tjednim i mjesečnim listovima.

Čabar je veoma maleno kotarsko mjesto divnog i šumovitog Gorskog Kotara, udaljeno 45 km od željezničke stanice Delnice. Spojeno je dnevnom autobusnom vezom Delnice-Čabar. Vrlo je zanimljiva autobusna vožnja iz Delnice do Broda na Kupi te dalje uz rijeku Kupu do sela Zamosta i uz Čabranku do Čabra. Vožnja traje 2 sata (autobus polazi iz Delnice u 6 i stiže u Čabar u 8 sati u jutro).

Čabar, koji broji oko 300 stanovnika, vrlo je zgodno smješteno mjesto, uz rijecicu Čabranku, a okruženo gustom crnogoricom oblaslim vrhuncima. Zbog toga je ovo mjesto vrlo podesno za ljetovanje, pa se može svakome najtoplje preporučiti, tim više, što će posjetilac u mjestu naći sve što mu je za boravak i život potrebno. Sve obavijesti i podatke daje najsavjesnije naša podružnica »Rudnik«. Zato ne zaboravite u vrijeme ljetnog odmora na Čabar!

DRYAS OCTOPETALA L. NA VELIKOM VILINCU

FOTO : DR. I. HORVAT

